

Magdalena PIŁAT-BORCUCH
Politechnika Śląska,
Wydział Organizacji i Zarządzania,
Katedra Stosowanych Nauk Społecznych

POMIĘDZY TOŻSAMOŚCIĄ OSOBOWĄ A POSTAWĄ SPOŁECZNĄ

Streszczenie. Artykuł jest próbą zwrócenia uwagi na problematykę tożsamości osobowej i elementów ją konstytuujących, ze szczególnym uwzględnieniem znaczenia języka jako elementu łączącego kulturę i osobowość.

THE RELATIONSHIP BETWEEN PERSONAL IDENTITY AND SOCIAL ATTITUDE

Summary. The article is an attempt to illustrate the problems of personal identity and some elements, that this personality forms with special analysis the meaning of the language as an combining element of culture and personality.

Wstęp

Kto ty jesteś człowieku? pyta w jednym ze swoich wierszy Czesław Miłosz.

Kim jestem, to znaczy, jak siebie postrzegam, jak określam, z kim i czym się utożsamiam. Pytania te zawierają w sobie zbiór autoidentyfikacji, jaki nosi w sobie konkretny człowiek. Ów zbiór autoidentyfikacji składający się na tożsamość osobową każdego człowieka kształtuje się w toku naszego życia poprzez sieć interakcji społecznych, dzięki językowi, który jest fundamentem budowania tych relacji.

Artykuł jest próbą zwrócenia uwagi na złożoność problematyki tożsamości osobowej i elementów ją konstytuujących, z uwzględnieniem znaczenia języka jako elementu łączącego kulturę i osobowość.

Język fundamentem społecznego świata

*Język będąc wyrażeniem,
jest jednocześnie ograniczeniem,
określa sposób przedstawiania rzeczywistości,
a także jej interpretowania¹⁾.*
R. Kapuściński

W działaniach człowieka język jest zjawiskiem podstawowym i powszechnym. Jest fundamentem budowania świata społecznego, zatem naszych relacji z *innym*, tak *znaczącym* jak *uogólnionym*. Język jest nośnikiem świata, który znamy, nośnikiem naszej tożsamości osobowej i społecznej.

Dyscyplina socjologii języka (podobnie jak etnolingwistyka i psycholingwistyka) koncentruje się na poszukiwaniu prawidłowości zróżnicowania zachowań językowych zarówno na poziomie fonetycznym, jak i na innych poziomach (morfologicznym, leksykalnym, frazeologicznym, składniowym) skorelowanych ze zróżnicowaniem natury socjologicznej²⁾. Podstawową zmienną w analizach z zakresu socjologii języka jest zróżnicowanie społeczne, z którym to związane są akty zachowań werbalnych.

Podstawą języka jest *charakterystyczna dla ludzkiego organizmu zdolność do ekspresywności głosowej. Językiem nie jest warczenie, kwiczenie, wycie. O języku mówimy dopiero odtąd, odkąd ekspresywność głosowa zdoła oddzielić się od subiektywnych stanów bezpośredniości „tu” i „teraz”*.³⁾

Z. Bokszański podkreśla doniosłość języka jako elementu łączącego kulturę i osobowość. *Spoleczności mówiące różnymi językami żyją w różnych rzeczywistościach, gdyż to właśnie język organizuje doświadczenia zmysłowe i żłobi zwyczajowe formy myślenia*.⁴⁾

Język stanowi narzędzie socjalizacji, kształtuje sposób organizacji danych sensorycznych, sposób myślenia, postrzegania społeczeństwa i natury. W konsekwencji różnice między językiem powodują, iż używający go ludzie odmiennie postrzegają świat. Ludzkie zachowanie i percepcja, logika i myślenie podlegają kontroli systemu językowego, co

¹⁾ R. Kapuściński: Lapidarium V. Czytelnik, Warszawa 2002, s. 118.

²⁾ Z. Bokszański, A. Piotrowski, M. Ziółkowski: Socjologia języka. Wiedza Powszechna, Warszawa 1977, s. 32-33.

³⁾ P.L. Berger, T. Luckman: Społeczne tworzenia rzeczywistości. Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1983, s. 72.

⁴⁾ Z. Bokszański, A. Piotrowski, M. Ziółkowski: Socjologia języka. Wiedza Powszechna, Warszawa 1977, s. 18.

oznacza, że w określonych sytuacjach działamy w sposób podobny, do tego jak o nich mówimy. Socjologia języka (socjolingwistyka) opiera się na trzech podstawowych założeniach⁵:

1. język i posługująca się nim społeczność są całościami, a między elementami tych struktur występują powiązania;
2. związek między językiem a życiem społecznym znajduje także wyraz w prawidłowościach dotyczących sytuacji formalnych i nieformalnych, takich jak reguły stylistyczne czy zwroty grzecznościowe;
3. zróżnicowanie językowe, pochodne od kulturowego i społecznego, ma wpływ na procesy poznawcze jego użytkowników.

Punktem zwrotnym w historii językoznawstwa było oddzielenie języka od procesu mówienia (którego dokonał F. de Saussure) jako dwóch różnych aspektów całościowo pojętego zbioru zjawisk, stanowiących ludzką mowę. *Oddzielając język od mówienia – pisze de Saussure – oddzielamy tym samym: a) to, co społeczne, od tego, co indywidualne, b) to, co istotne, od tego, co uboczne i mniej lub bardziej przypadkowe.*⁶ Opozycja języka i mowy miała posłużyć do wyodrębnienia tego, co w mowie ludzkiej uniwersalne, społeczne, nieprzypadkowe od tego, co przypadkowe i indywidualne. Język nie należy do sfery zjawisk psychicznych, a jednostka posługując się nim w procesie mówienia nie jest w stanie kształtować go zgodnie ze swoją wolą. Język stanowi *nieprzekraczalny przymus, zbiór reguł, porządkujących indywidualne akty mówienia. Stanowi wobec jednostek fakt zewnętrzny, nie zależy od rzeczywistego procesu mówienia.*⁷

Zatem język jako system narzuconych reguł jest niezmienny wobec jednostki. Oznacza to, że należy go badać synchronicznie, w przeciwieństwie do mowy, która jest zmienna, przypadkowa i jawi się często jako dziedzina chaosu. Ludzie dobrze ze sobą zżyci, mający wspólną wiedzę o przedmiocie nie muszą w pełni artykułować swoich wypowiedzi, bo tym, co szczególnie wpływa na ich rozumienie jest kontekst sytuacyjny. Znaczenie kontekstu wielokrotnie podkreślał R. Kapuściński. Pytał wprost: *Czy fakt jest prawdą? A odpowiadał: Tak, ale fakt bez kontekstu nie jest całą prawdą, a nawet może mieć wymowę przeciwną do jego rzeczywistego sensu.*⁸

⁵ Ibidem, s. 36-37.

⁶ F. de Saussure: Kurs językoznawstwa ogólnego. PWN, Warszawa 1991, s. 41, [w:] D. Strinati, Wprowadzenie do kultury popularnej. Zysk i S-ka, Poznań 1998, s. 79.

⁷ Z. Bokszański, A. Piotrowski, M. Ziółkowski: Socjologia języka. Wiedza Powszechna, Warszawa 1977, s. 39.

⁸ R. Kapuściński: Lapidarium IV. Czytelnik, Warszawa 2000, s. 101.

Obraz własnej osoby jako wyznacznik tożsamości społecznej

Obraz własnej osoby definiowany jako wyobrażenie siebie, samowiedza, samoświadomość, jaźń lub tożsamość osobowa ma fundamentalny wpływ na całe życie człowieka we wszystkich jego wymiarach. Owo wyobrażenie siebie jest bardzo ważnym składnikiem na płaszczyźnie osobowości, określającym wybór celów i norm spośród repertuaru społecznie oferowanych. Z. Bauman definiuje je jako *wyobrażenie jakie człowiek posiada o własnym miejscu w społeczeństwie, o swoich prawach i obowiązkach, i o tym, jak sam z tych obowiązków się wywiązuje*.⁹

Z. Bauman zwraca uwagę, że wyobrażenie o sobie rozwija się i zmienia w miarę tego, jak człowiek dzięki swym społecznym doświadczeniom staje się świadom oczekiwań i ocen innych ludzi. *Osobnik – pisze dalej – montuje wyobrażenie o sobie „ustawiając się” w wyobraźni, a w konsekwencji i w zachowaniu, pomiędzy X-ami a Y-kami, obok Z-tów*.¹⁰ W ten sposób proces kształtowania wyobrażenia o sobie jest zarazem procesem uwewnętrzniania przez jednostkę panującej skali ocen i wizji układu uwarstwienia. Podkreślony też zostaje fakt, że wyobrażenie o sobie i powstające w świadomości jednostki, nie zależy jedynie od jej swobodnego wyboru, ale również od społecznych nacisków i wyobrażeń. P. Berger pisze wprost: *tożsamość jest nadawana społecznie, potwierdzana społecznie i przekształcana społecznie*.¹¹

Ciekawie na temat jaźni wypowiada się E. Wilson, używając przy tym wręcz teatralnych metafor. Przywołuje bowiem słowa Ch. Sherringtona, który to porównał mózg człowieka do zaczarowanego warsztatu tkackiego, którego miliony migających czółenek tkają znikający wzór. E. Wilson uważa, że mózg odtwarza rzeczywistość z abstrakcyjnych wrażeń zmysłowych, a zatem równie dobrze może symulować rzeczywistość, właśnie za sprawą jaźni. *W tym neurologicznym dramacie – pisze – głównym aktorem jest jaźń (self). Kierujące emocjami ośrodki naszego mózgu są tak zaprogramowane, że kiedy na scenę wkracza jaźń, ostrożnie pociągają sznurki kukielek*.¹²

J. Turner zwraca uwagę na proces interakcji leżący u podstaw koncepcji własnego ja. Proces ten zaczyna się wraz z przyjściem człowieka na świat i trwa całe życie. Właśnie w owej interakcji kształtuje się motywacja, system symboli kulturowych, sposób

⁹ Z. Bauman: Zarys socjologii: zagadnienia i pojęcia. PWN, Warszawa 1963, s. 346.

¹⁰ Ibidem, s. 347.

¹¹ P.L. Berger: Zaproszenie do socjologii. PWN, Warszawa 2002, s. 96.

¹² E.O. Wilson: O naturze ludzkiej. Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1988, s. 108.

wykonywania ról i pojęcie własnego *ja*, przez które rozumie *wyobrażenie o sobie, zdolność widzenia siebie jako odrębnego obiektu w danej sytuacji oraz posiadanie pojęć, uczuć i ocen na temat samego siebie jako określonego typu człowieka, który zasługuje na odpowiednie reakcje*.¹³

Jedną z najbardziej wnikliwych koncepcji jaźni przedstawił G. H. Mead. Rozwinął on koncepcję jaźni, zapoczątkowaną przez W. Jamesa¹⁴. Zasadniczą rolę w jego analizie interakcji społecznych odgrywało zaczerpnięte od W. Wundta pojęcie *gestu*, który stanowił pierwszą i najłatwiejszą drogę do wzajemnego oddziaływania. Gest dla G.H. Meada był ruchem wywołującym reakcję, która to ma charakter instynktowny i nieświadomy. Świadomość zaś, jego zdaniem, pojawia się, gdy gestowi towarzyszy zamiar uzyskania określonej odpowiedzi¹⁵. Wracając jednak do sedna sprawy, G.H. Mead genezę jaźni utożsamia z odkryciem społeczeństwa. Jego zdaniem odkrywamy kim jesteśmy, ucząc się czym jest społeczeństwo, natomiast nauka przynależnych do nas ról odbywa się przez *przyjmowania roli innego*. Ponieważ cała nasza nauka toczy się w interakcji z innymi ludźmi, przyjmujemy najpierw rolę ludzi, których nazywa *znaczącym innym* (osoby nam najbliższe, ich postawy decydują o kształtowaniu wyobrażenia o sobie) i *uogólnionym innym* (społeczeństwo)¹⁶.

G.H. Mead określał jaźń jako *samoświadomość jednostki*, wyróżniając dwa jej rodzaje¹⁷:

- jaźń subiektywną: jednostka sama dla siebie może być obiektem, ponieważ ma subiektywne poczucie, że posiada świadomą, prywatną jaźń, która jest inicjatorem działań,
- jaźń obiektywną: sposób, w jaki jednostka przedstawia się innym.

W procesach interakcyjnych, jaźń jednostki jest aktywna i odgrywa rolę regulującą. G.H. Mead uznawał istnienie w jednostce twórczego *ja*, uznawał je za nadrzędną zasadę osobowości, a nawet utożsamiał z nią samą.

¹³ J. H. Turner: Socjologia: koncepcje i ich zastosowanie. Zysk i S-ka, Poznań 1998, s. 255.

¹⁴ W. James dokonując analizy jaźni, zwracał uwagę, że człowiek w procesie poznawania świata jest zarówno podmiotem poznającym („ja podmiotowe”, I), jak i przedmiotem poznawczym („ja empiryczne”, me). To właśnie „ja empiryczne” obejmuje wszystko co jednostka nazywa swoim, co może być dla niej źródłem emocji i stanowić pobudzenie do działań. W toku dalszych rozważań James rozwinął swoją koncepcję, wprowadzając pojęcia jaźni: materialnej, społecznej, duchowej. Jego analiza stanowi podstawy psychologii Ch. Cooleya i G. Meada. Zob.: J. Szacki: Historia myśli socjologicznej. PWN, Warszawa 2003, s. 549-550.

¹⁵ Ibidem, op. cit., s. 581.

¹⁶ P.L. Berger, op. cit., s. 96-97.

¹⁷ J. Turowski: Socjologia: małe struktury społeczne. KUL, Lublin 2000, s. 42.

Uzupełnieniem koncepcji jaźni subiektywnej i obiektywnej jest wprowadzone przez Ch. Cooleya pojęcie *jaźni odzwierciedlonej*. *Jaźń odzwierciedlona jest obrazem siebie, jakim jednostka się posługuje, a który uzyskuje w drodze własnej interpretacji percepcji siebie przez innych.*¹⁸ Koncepcja jaźni odzwierciedlonej obejmuje zachodzenie w świadomości jednostki następujących procesów¹⁹:

1. wyobrażanie sobie przez jednostkę, jak widzą ją inni,
2. wyobrażanie sobie, jak oceniają ją inni,
3. rodzaj samopoczucia, jakie w świadomości jednostki powstaje: od dumy do upokorzenia, jeśli te wyobrażenia siebie przez jednostkę odebrane są jako negatywne.

Ch. Cooley podkreślał, że jaźń ma genezę społeczną, a nasz umysł jest miejscem, gdzie zbierają się wyobrażenia o osobach. Jego zdaniem, społecznie realne jest tylko to, co wyobrażone, więc bezpośrednią rzeczywistością społeczną były dla niego wyłącznie fakty psychiczne. *Jeżeli chodzi o badanie bezpośrednich stosunków społecznych – pisał – wyobrażenie osoby jest rzeczywistą osobą. Inaczej mówiąc, człowiek istnieje dla drugiego człowieka, oddziałując bezpośrednio na jego umysł jedynie jako wyobrażenie.*²⁰

Zdaniem A. Elliota jaźń *tworzy się i ulega przekształceniom poprzez odniesienie do rozumienia samego siebie, własnych opinii, zasobu posiadanej wiedzy, zdolności poznawczych i emocji. Jaźń nie może zostać wyartykułowania niezależnie od rodzaju praktycznej wiedzy czy świadomości, gdyż interpretacja samego siebie uwikłana jest nieustannie i w sposób nieodwołalny w proces wytwarzania tożsamości i jaźni.*²¹

Pojęcie własnej osoby obejmuje spostrzeganie siebie zarówno w sensie fizyczności (cielesności), jak i pewnych psychicznych własności, charakterystycznych dla każdego z nas.

Obrazując pojęcie własnej osoby możemy wyróżnić następujące jej rodzaje²²:

1. „Ja” realne – stanowi reprezentację właściwości i relacji ze światem, które podmiot aktualnie charakteryzuje bądź sądzi, że inni uważają je jako go charakteryzujące. Odpowiada na pytanie: „Jaki jestem”.
2. „Ja” idealne – zawiera prezentację właściwości relacji ze światem, które określona osoba chciałaby mieć bądź sądzi, że inni chcieliby, aby je miała. Odpowiada na pytanie: „Jaki chciałbym być”.

¹⁸ Ibid.

¹⁹ Z. Bokszański: *Tożsamość, interakcja, grupa*, Łódź 1989, s. 169, [w:] J. Turowski, *ibid.*

²⁰ Ch. Cooley, *Human Nature and Social Order*, New York 1964, s. 118-119, [w:] J. Szacki, *op. cit.*, s. 559.

²¹ A. Elliot, *Koncepcja „ja”*, Wydawnictwo Sic! Warszawa 2007, s. 12.

²² T. Mądrycki: *Osobowość jako system tworzący i realizujący plany*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2002, s. 210-212.

3. „Ja” publiczne – („ja społeczne”) – stanowi stronę osobowości, którą jednostka ujawnia w kontaktach z innymi ludźmi. Związane jest ono między innymi z rolami społecznymi. Człowiek stara się ukształtować określony obraz własnej osoby w świadomości innych ludzi.
4. „Ja” prywatne – zawiera treści osobowości, które społecznie nie są do przyjęcia oraz te, które są najbardziej autentyczne i spontaniczne.

Pojęcie własnej osoby wiąże się z aktywnością człowieka, bowiem znajomość posiadanych cech oraz relacji z innymi jest podstawą poczucia własnej tożsamości. Poczucie osobistej tożsamości opiera się na pewnej stałości cech fizycznych, psychicznych i środowiska społecznego jednostki, ale nie tylko. Wiąże się ono również z ustaleniem swej odrębności od innych, ponieważ zbyt mała odrębność od innych utrudniałaby jednostce samookreślenie i tym samym samodzielne podejmowanie działań. Świadomość – pisze T. Mądrycki – kontroluje popędy, emocje, nawyki, a kto nie potrafi ich kontrolować ma słabe ego²³. *Określenie człowieka w kategoriach tożsamości wyeksponowanie pewnych rzeczywiście ważnych stron indywiduum społecznego. Wyodrębnienie siebie na tle innych, świadomość tego, kim się jest i kim się chce być dla siebie samego ... jest stałym aspektem działań społecznych, zatem wiedzę o tym uznać należy za socjologicznie istotną.*²⁴

Powyższe koncepcje dotyczące świadomości szczególnie akcent kładły na jej związek z indywiduum, zatem dotyczyły samoświadomości. Jednak samoświadomość nierozzerwalnie związana jest z ideami, poglądami, przekonaniem, które rozpowszechniane są w ramach grup społecznych.

Zdaniem F. Znanieckiego, świadomość społeczna istnieje ponad świadomościami indywidualnymi i obejmuje je w sobie całkowicie lub częściowo. Człowiek postrzegany jest w oczach środowiska społecznego jako przedmiot społeczny, a jego tożsamość społeczna wyraża się zarówno w cechach osobistych, jak i wykazywaniu *oryginalności społecznej*²⁵.

W ujęciu J. Szmataki *Grupa jawi się swym członkom jako coś w rodzaju ponad-indywidualnej jaźni społecznej, syntezy jaźni społecznych przypisanych jej członkom. W doświadczeniach swych członków grupa okazuje się specyficznym ciałem zbiorowym „zbiorową świadomością”. Efektem tego jest myślenie i działanie w kategoriach „my”.*²⁶

²³ Ibid., s. 214-217.

²⁴ J. Tobera: *Wieża a tożsamość jednostki – wybrane zagadnienia*, [w:] Z. Bokszański, B. Sułkowski, A. Tyszka (red.), *Spoleczeństwo, kultura, osobowość*. PWN, Warszawa – Łódź 1990, s. 187.

²⁵ F. Znaniecki: *Wstęp do socjologii*. PWN, Warszawa 1988, s. 306.

²⁶ J. Szmataka: *Małe struktury społeczne*. PWN, Warszawa 1989, s. 109.

P. Sztompka stwierdza, że myślenie w kategoriach *my – oni* świadczy o wzajemnym zrozumieniu i jest ważnym elementem środowiskowej czy grupowej tożsamości. Z jednej strony przejawia się ona także poprzez wewnętrzną spójność, po separację od zbiorowości zewnętrznych z drugiej. Tożsamość zbiorowa jest wynikiem konsensusu w grupie. Od momentu, gdy taki konsensus zostaje osiągnięty, identyfikacja członków grupy wzrasta i ulega stopniowo wzajemnemu wzmocnieniu. Sztompka zwraca też uwagę, na to, że grupowym poglądom towarzyszy duża inercja, odporność na zmianę i dogmatyzacja. Wśród odmian świadomości społecznej wyróżnia się: myślenie potoczne, sferę „sacrum”, sferę „profanum”, ideologie (mit, magia, religia), opinię publiczną, wiedzę naukową, sztukę, literaturę, muzykę²⁷.

P. Berger i T. Luckmann wskazują na kluczową rolę tożsamości, która ściśle jest związana ze światem społecznym. Stanowi ona pochodną procesów społecznych i jednocześnie na te procesy oddziałuje. Jest to ich zdaniem wynikiem *ogólnej dialektyki społeczeństwa. W istocie tożsamość daje się obiektywnie określić jako umiejscowienie w pewnym świecie i jedynie wraz z tym światem może zostać subiektywnie przyswojona. Do identyfikacji dochodzi zawsze w obrębie określonego świata społecznego.*²⁸

B. Szacka i J. Turowski wyjaśniając istotę społecznej tożsamości akcentują jej związek z rolami społecznymi i statusem społecznym. Role społeczne tym silniej określają tożsamość jednostki, im mocniej ona się z nimi identyfikuje. Tożsamość jednostki ulega zmianom począwszy od dzieciństwa, po wiek dorosły, co wiąże się z podejmowaniem i pełnieniem coraz innych ról społecznych. To samo dotyczy transformacji tożsamości społecznej, której towarzyszą zmiany poglądów czy stanowisk. *Spojrzenie na tożsamość człowieka z perspektywy socjologicznej ukazuje jej ciągłą zmienność. Zmienność ta jest pochodną ogromnej różnorodności kulturowej i znacznego zróżnicowania współczesnych społeczeństw przemysłowych. W społeczeństwach tradycyjnych – tożsamość określona i mało zmienna. W społeczeństwie nowoczesnym człowiek żyje w „kalejdoskopie ról”.*²⁹

Konsekwencją wszechobecnych zmienności i zróżnicowania, rozpadających się podziałów klasowych, zawodowych, politycznych jest towarzyszący „współczesnemu” człowiekowi kryzys tożsamości. Jest to problem istotny i złożony zarówno z punktu widzenia jednostki, jak i przyszłości społeczeństw, których dotyczy.

²⁷ P. Sztompka: Socjologia. Znak, Kraków 2002, s. 293-299.

²⁸ P.L. Berger, T. Luckman; Społeczne tworzenia rzeczywistości, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1983, s. 207.

²⁹ B. Szacka: Wprowadzenie do socjologii. Oficyna Naukowa, Warszawa 2003, s. 151.

Na zakończenie o społecznej postawie

Zarówno jaźń, czyli samoświadomość jednostki, jak i poczucie tożsamości nierozzerwalnie związane są z osobowością, którą jednostka rozwija w procesie socjalizacji. Dokładnie tak samo rzecz się ma z postawą.

Wśród typologii postaw można zauważyć, że część z nich akcentuje ich aspekt psychologiczny, część zaś społeczny. H. Olesiak dokonuje syntezy różnych stanowisk i wyodrębnia elementy charakteryzujące postawę³⁰:

- postawa jest odzwierciedleniem rzeczywistości, wytworem doświadczenia,
- postawa powstaje w wyniku neurofizjologicznego zapisu,
- postawa jest stanem psychicznej i wybiórczej gotowości,
- postawa jest skierowana na określony przedmiot,
- postawa zawiera ocenę i pobudza do działania,
- postawa zawiera w sobie społeczne formy reakcji, wyznacza kierunek, linię postępowania, wyrażana jest również w postaci opinii i ściśle się łączy z przekonaniami.

W literaturze socjologicznej pojęcie postawy rozumiane jest dwojako: albo jako definicja sytuacji, jakiej człowiek dokonuje podejmując interakcję skierowaną do swojego partnera, albo jako element osobowości, rozumiany jako gotowość jednostki do określonego zachowania się względem danego przedmiotu postawy³¹.

S. Nowak uważa, że problematyka związana z ludzkimi postawami pojawia się wówczas, gdy zaczynamy zastanawiać się, co wyznacza zachowanie ludzkie i co jest przyczyną tak różnorodnych zachowań. R. Linton zwraca uwagę, że *jednostka podejmując decyzje osobiste, w ramach jakiegoś szerszego albo węższego systemu (procesu) decyzyjnego, zmierza do zaspokojenia jakiś potrzeb. U podstaw tej motywacji znajdują się pewne trwałe postawy, które określa zbitką pojęciową „wartości-postawy”*.³²

³⁰ H. Olesiak: Postawy społeczne studentów. Towarzystwo Krzewienie Kultury Świeckiej, Zarząd Wojewódzki w Katowicach, Katowice 1973, s. 22.

³¹ J. Turowski: op. cit., s. 44-45.

³² S. Ehrlich: Wiążące wzory zachowania: rzecz o wielości systemów norm. PWN, Warszawa 1995, s. 84.

Na gruncie socjologii pojęcie postawy po raz pierwszy zdefiniowane zostało przez W.J. Thomasa i F. Znanieckiego w dziele *Polish Peasant in Europe and America*. Autorzy pisali: *Przez postawę rozumiemy proces indywidualnej świadomości, określający rzeczywistość lub możliwą działalność jednostki wobec społecznego świata.*³³

Dla H. Blumera istotę w definiowaniu pojęcia postawy stanowiła definicja i redefinicja sytuacji, której człowiek dokonuje, a którą postawa rozumiana jako stan gotowości całkowicie pomijała. Z. Bokszański zwracał uwagę, że podejmowanym działaniom towarzyszy nie jedna postawa, lecz cały repertuar postaw, a S. Ossowski nazywał to zjawisko poliformizmem postaw³⁴. Jednak najczęściej stosowaną definicją jest ta, należąca do S. Nowaka. *Postawą pewnego człowieka wobec pewnego przedmiotu jest ogół względnie trwałych dyspozycji do otoczenia tego przedmiotu i emocjonalnego nań reagowania oraz ewentualnie towarzyszącym tym emocjonalno–oceniającym dyspozycjom względnie trwałych przekonań o naturze i własnościach tego przedmiotu.*³⁵ M. Marody podkreśla, że tak rozumiana postawa jest zawsze postawą *wobec czegoś*. Przedmiotem postawy może być obiekt materialny lub konkretny człowiek. Drugą cechą tej definicji jest fakt, iż postawa jest zawsze *czyjś* postawą, tzn. jest zjawiskiem istniejącym w psychice ludzkiej. Trzecią ważną cechą cytowanej wyżej definicji jest *znaczenie przypisywane poszczególnym komponentom postawy*³⁶.

Z przedstawionego zarysu zagadnień widać, że poszczególne pojęcia (samoświadomość, tożsamość społeczna, postawa) wzajemnie się uzupełniają. Uświadomienie sobie własnych cech i relacji z innymi stwarza możliwość intencjonalnego wpływania na tożsamość społeczną, a także ma wyrażane poprzez postawę ustosunkowanie się do otoczenia.

Bibliografia

1. Bauman Z.: Zarys socjologii: zagadnienia i pojęcia. PWN, Warszawa 1963.
2. Berger P.L.: Zaproszenie do socjologii. PWN, Warszawa 2002.
3. Berger P.L., Luckman T.: Społeczne tworzenia rzeczywistości. Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1983.

³³ W.J. Thomas, F. Znaniecki: *Polish Peasant in Europe and America*. Boston 1918-1920, t. I, s. 21 [w:] S. Nowak, *Teorie postaw*. PWN, Warszawa 1973, s. 17.

³⁴ J. Turowski: op. cit., s. 45-49.

³⁵ S. Nowak: *Teorie postaw*. PWN, Warszawa 1973, s. 23.

³⁶ M. Marody: *Sens teoretyczny i sens empiryczny pojęcia postawy. Analiza metodologiczna zasad doboru wskaźników w badaniach nad postawami*. PWN, Warszawa 1976, s. 16.

4. Bokszański Z., Piotrowski A., Ziółkowski M.: Socjologia języka. Wiedza Powszechna, Warszawa 1977.
5. Bokszański Z., Sułkowski B., Tyszka A. (red.): Społeczeństwo, kultura, osobowość. PWN, Warszawa – Łódź 1990.
6. Ehrlich S.: Wiążące wzory zachowania: rzecz o wielości systemów norm. PWN, Warszawa 1995.
7. Elliot A.: Koncepcja „ja”. Wydawnictwo Sic!, Warszawa 2007.
8. Kapuściński R.: Lapidarium IV. Czytelnik, Warszawa 2000.
9. Kapuściński R.: Lapidarium V. Czytelnik, Warszawa 2002.
10. Marody M.: Sens teoretyczny i sens empiryczny pojęcia postawy. Analiza metodologiczna zasad doboru wskaźników w badaniach nad postawami. PWN, Warszawa 1976.
11. Mądrzycki T.: Osobowość jako system tworzący i realizujący plany. Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2002.
12. Nowak S.: Teorie postaw. PWN, Warszawa 1973.
13. Olesiak H.: Postawy społeczne studentów. Towarzystwo Krzewienie Kultury Świeckiej, Zarząd Wojewódzki w Katowicach, Katowice 1973.
14. Strinati D.: Wprowadzenie do kultury popularnej. Zysk i S-ka, Poznań 1998.
15. Szacka B.: Wprowadzenie do socjologii. Oficyna Naukowa, Warszawa 2003.
16. Szacki J.: Historia myśli socjologicznej. PWN, Warszawa 2003.
17. Szmatka J.: Małe struktury społeczne. PWN, Warszawa 1989.
18. Sztompka P.: Socjologia. Znak, Kraków 2002.
19. Turner J.H.: Socjologia: koncepcje i ich zastosowanie. Zysk i S-ka, Poznań 1998.
20. Turowski J.: Socjologia: małe struktury społeczne. KUL, Lublin 2000.
21. Wilson E.O.: O naturze ludzkiej. Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1988.
22. Znaniecki F.: Wstęp do socjologii. PWN, Warszawa 1988.

Abstract

Who am I, it means how do I perceive myself, how do I describe, with whom and what I identify. This question embraces set of autoidentifications that possesses in itself concrete person. This set of autoidentifications that assembles on personal identity of every man is being shaped during our life though social interactions network, thanks to language, that is foundation in social relations building.

The article is an attempt to illustrate the problems of personal identity and some elements, that this personality forms with special analysis the meaning of the language as an combining element of culture and personality.